

STANISŁAW STASZIC A BARADLA-BARLANGRÓL

A Baradla-barlangi újabb kutatások ismét felhívták a figyelmet hazánk legismertebb természeti ritkaságának egykori híresebb látogatóira. A régi útleírásokból nem egy esetben igen értékes információkat nyerhetünk a további kutatásokhoz is azonkívül, hogy szemléletes képet adnak a barlang egykor ismert részeiről, a keletkezéséről kialakult elképzelésekről stb.

Stanisław STASZIC (1755–1826), a Kościuszko által vezetett szabadságharc egyik élharcosa, „a lengyel földtan megalapítója”, a többi látogató közül annál is inkább figyelemre méltóbb, mert a barlangot a természettudós-geológus szakember szemével vizsgálja, és olyan őslénytani leletekről is beszámol, amelyekről a többi, általában dilettáns barlanglátogató nem tudósíthatott. 1815-ben, Varsóban megjelent könyvében (4) az alábbiakat olvashatjuk a 213–215. oldalakon:

„Aktelek (Aggtelek) falu közelében a mészkősziklákban néhány helyen barlangok vannak. A legnagyobb a Baradło (Baradla) hegyben található.

A bejutás ebbe a barlangba nehézkes, a bejárat szűk; éppen csak be lehet rajta csúszni négykézláb. Néhány könyök távolságra a járat magasabbra emelkedik és impozáns terembe megy át, amelyben hangos csobogással jelentős vízfolyás zuhog a magasból. Ebből az üregből a jobboldalon egy még hatalmasabb terem nyílik, amelyben bizonyosfajta medve- és oroszláncsonthoz találtam.

A negyedik teremben ismét meg lehetett találni az említett vízfolyást, amelyet követve egy hatalmas szakadékhoz érünk. Ez egy óriási terem, tele szép cseppkőoszlopokkal. Itt is megtalálhatók az említett állatok csontjai és másfélék is, amelyeket nem tudtam meghatározni.

Hatodiknak következik a „Templom”-nak nevezett üreg, amelyben a vízfolyás lecsökken, a víz a szikla belsejébe szívárog és eltűnik. A terem oldalában kisebb fülkék találhatók. Az egyikben közülük mintha a sziklába vésődött keréknyomokat látnánk, amelyek az utakon találhatóknál hatszorta keskenyebbek. Ezekben a melléküregekben a legkülönbözőbb fajtájú denevérek valóságos tömegét láttam, egymás mellett függve néhány könyök szélességben teljesen elborították a falakat.

A hetedik, szintén igen nagyméretű teremben ismét nagyobb vízfolyást láttam, de ezen túl már továbbmenni nem tudtam, mert olyan keskeny nyíláson folyik keresztül, hogy semmiféle hely nem marad az átjutáshoz.

A hatodik teremből jobbfelé menve egy hatalmas folyosóhoz jutunk, amely mintegy 16 öl magas és 15 öl szélességű. Közepén sebes patak rohan, amelybe a különböző oldalokról több kisebb ér ömlik. Helyenként sziklából fakadó forrásokat láthatunk, máshol néhány öl magas dombokat lehet találni, és ezeken szinte fatörzseként meredeznek a csodálatos

1. ábra. Stanisław Staszic (1755–1826) arcképe

hőfőhéj oszlopok. Ezek a cseppkőoszlopok különböző vastagságúak, átmérőjük az öt hüvelyktől egészen a néhány láb méretig változik.

Baloldalt van egy terem, amelyben viaszszárga cseppkőek vannak, ezért ezt a helyet „Viaszos teremnek” nevezik. Ebből a „gyertyaviaszos” teremből keleti irányba menve lehet a legnagyobb kiterjedésű üreghez eljutni. Ott a sziklás oldalfalakról szintén valóságos folyó zuhog, amely keresztülfolyik az egész termen. A folyó partjai nagyon síkosak, sárosak; jelezve, hogy a víz gyakran megárad és elönti ezeket a partokat. Veszélyes itt a járás: helyenként annyira élesek ezek a partszegélyek, annyira el vannak borítva cseppkőekkel, mintha hegyes tűskékkel lennének teletűzdelve.

A barlangtermek száma, amelyeket bejártam összesen tizenhat volt; állatcsontokat négy teremben találtam. Ezek nagyrésze cseppkővel volt bekérgeződve. Az üregekben a denevérek kivül semmiféle más élőlény nem volt található.

Az említett barlangot 1799. szeptember 25-én tekintettem meg; a felszínen a Réaumur-hőmérő 16, a barlang belsejében 8 fokot mutatott.

O
Ziemiorodztwie Karpatow,
i innych gor i rownin Polski
przez
STANISŁAWA STASZICĄ.

w WARSZAWIE Roku 1815.
W Drukarni Rządowej.

2. ábra. Staszic könyvének címlapja

A terület mészkőve olyan, mint amilyenben általában a hasonló üregek található: kemény, vésett, egyenlőtlen felületű, apró bémélyedésekkel, amelyeknek a szélei igen kellemetlenül élesek.”

A fenti színes, érzékletes leírásból egyértelműen a Baradláknak a Pokol Kapujáig terjedő szakaszára ismerhetünk. Staszic munkásságának későbbi méltatója, Walery Goetel – nyilván helyismeret hiányában – tévesen a sokkal később felfedezett Domica-ágot említi (2).

Stanisław Staszic idézett munkája egyébként a Dél-Dunántúl kivételével az egész történelmi Magyarország és Erdély földtani felépítésével, érc-, ásvány- és sóelőfordulásával, gyógyvízforrásaival is foglalkozik, s emiatt joggal tekinthetjük a magyar földtudományok előtörténetében F. S. Beudant klaszszikus útleírásával (1) egyenértékűnek a „Kárpátok földszületését”.

A könyvéhez mellékelt többszínnyomatú, rézmet-szetű áttekintő geológiai térképe pedig nemcsak Lengyelország, Moldva és Havasalföld, de Magyarország legkorábbi földtani térképének is tekinthető, mivel hét évvel korábban jelent meg az ismert Beudant-féle térképnél.

A Baradlán kívül a könyvben Staszic megemlíti a Krassó-Szőrényi Érchegység és a Bihar-hegység né-

hány, ma már nehezen azonosítható barlangját és a Borszék környéki jégbarlangokat, valamint az Akszmit-barlangot is a Szepesi Magurában.

IRODALOM

1. BEUDANT, F. S.: Voyage minéralogique et géologique en Hongrie pendant l'année 1818. (Ásványtani és geológiai utazás Magyarországon az 1818. évben). Paris, 1822.
2. GOETEL, VALERY: Znaczenie „Ziemiorodztwa Karpatow” Stanisława Staszica w Historii Geologii Polskiej. (St. Staszic: „A Kárpátok Földszületése” c. művének jelentősége Lengyelország geológiájának történetében.) Előszó Staszic művének 1955. évi faksimile kiadásához. Seria Kłasyca Geologii Polskiej — Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa, 1955.
3. RUTTERSCHMID LÁSZLÓ: Adalékok a Baradla barlang megismerésének történetéhez. Karszt és Barlang, 1970. II. félév. pp. 71—74.
4. STASZIC, STANISŁAW: O ziemiorodztwie Karpatow i innych gor i rownin Polski. (A Kárpátoknak és Lengyelország egyéb hegyeinek és síkságainak földszületéséről.) Warszawa, Roku 1815. W drukarni rządowej. (4 db táblással és 10 db rajzmelléklettel, közöttük az 1805-ben készített áttekintő földtani térképpel)

3. ábra. Részlet a Baradla-barlang leírásából. A következő oldalon a 4. ábra: Staszic geológiai térképe a Kárpát-medencéről

O górnach pierwotno-warstwowych. 213

czki siarkowców, pólcińców, mólci-piszców, starogłazow. Tęm leżącymi jest il z piaskiem.

W okolicach Zambót *) Szudnie, Jastraba, *) spotykac w porzecznych okolicach Horwacy, Karniol, kaledony, Opale, Krasnoie.

W bliskosci Niemiec i Litawy, znajduj się ciele lawice jasno niebieskiego kaledony, z czerwonym krasnoiem, które się często w Hornsteinum zbliżają.

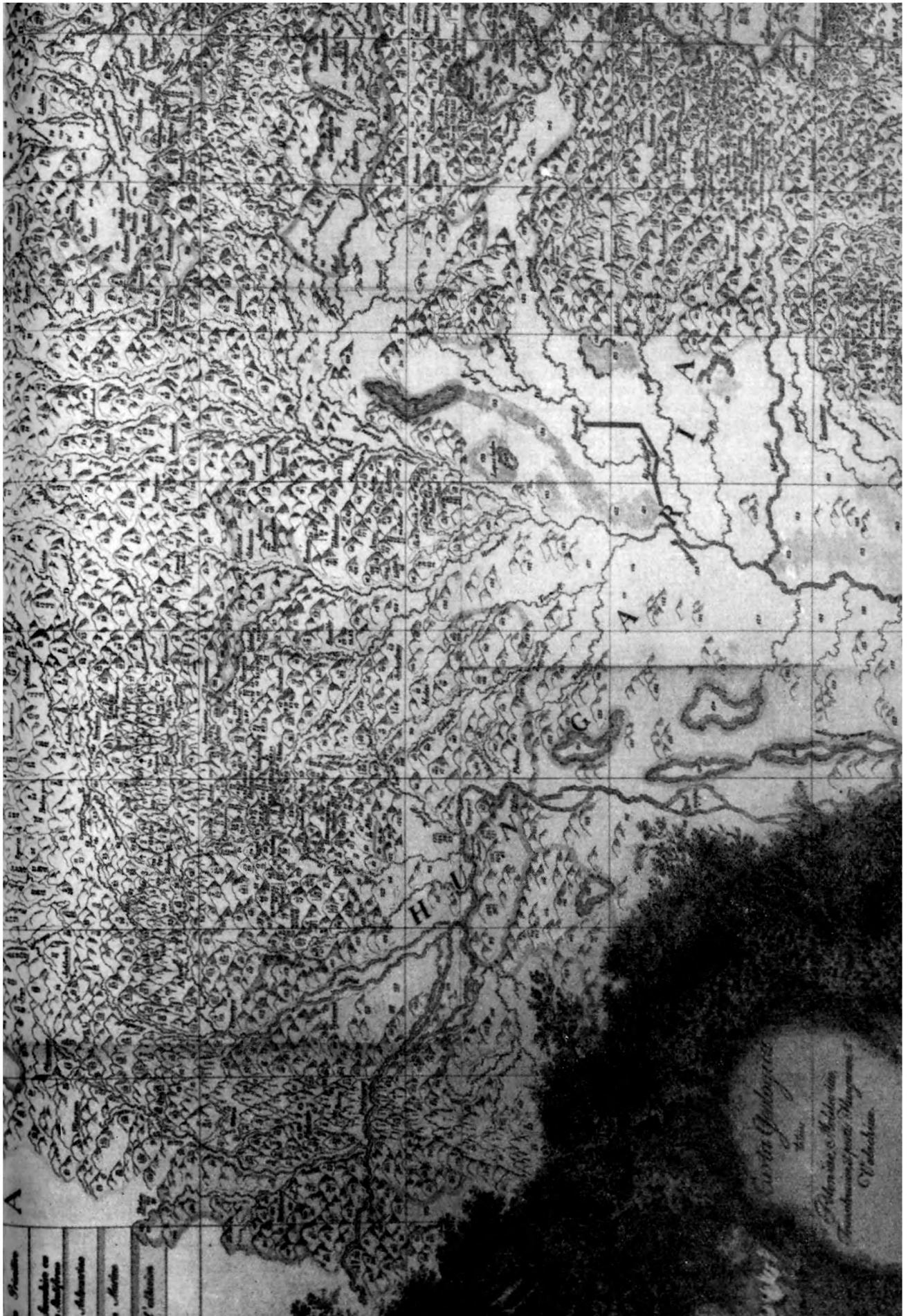
Niedaleko Polesi *) Denia, Poliani, Granica, wznoszą się góry niebieskie Ostrowki *) w tych powiazaniach spotykaj się z szarym i szarym, Mikolopienie. Te zległy na gneiss, a niebieska i z pod gneiss wydobywa się granit. Uwazac to w kilka miejscach w części gór Ostrowki *).

W okolicach Arenal, Tajica, Aktelek, gdzie do horyzontu nie linij śnieg pochowu, jlo poszron, Szaltow, przystykają mikolopienie, starogłazy, tam w kilka miejscach znajduj się wapiennica, i wapienne tudy. W tychże miejscach, spotykac wody mineralne. Takie wody są ciepłe przy wsi Sklenu (glaz-lana *)

W bliskosci wai Aktelek w szlakach wapiennych znajduj się w kilka miejscach jaskinie. Największe są nagorne Baradla *).

Wnioście do tych jaskin jest szczuple i puszyre; ledwo się na baloku przelazę. O kilka lokci wznosi się wydzielenie ciaraz wyżej; z tego przecludzi się do obszerniejsi góry, w której z góry spada z szczytem znaczna czecha. Z tej góry w prawej stronie, spotykac jeszcze obszerniejsza jaskinię z wielu stalakt-

*) Karta geolog. A.

**STANISŁAW STASZIC
ÜBER DIE BARADLA-HÖHLE**

Der Verfasser führt in Übersetzung die Feststellungen des polnischen Geologen Stanislaw Staszic (1755—1826) über die Baradla-Höhle in seinem 1815 erschienenen Werk vor und weist auf die wichtige Rolle hin, die die Arbeit von Staszic in der Vorgeschichte der ungarischen geologischen Forschung gespielt hat. Die als Beilage des Buches erschienene Karte ist um 7 Jahre älter und teilweise auch genauer, als die bekannte Karte von F. S. Beudant.

**СТАНИСЛАВ СТАШИЦ — О ПЕЩЕРЕ
БАРАДЛА**

Автор публикует перевод заметок по поводу пещеры Барадла, имеющихся в работе польского геолога С. Сташица (1755—1826), появившейся в 1815 г. При этом он указывает на важную роль, которую сыграл С. Сташиц в начальной стадии истории геологических исследований в Венгрии. Следует отметить, что геологическая карта, приложенная к книге, была издана на 7 лет раньше и является частично даже более точной по сравнению известной карты Ф. С. Беданка.

**STANISŁAW STASZIC
PRI LA GROTO BARADLA**

La aŭtoro en traduko sciigas la konstataĵojn de S. Staszic (1755—1826) pola geologo, aperintajn en 1815, pri la groto Baradla, kaj montras la signifan rolon de la verkoj de Staszic en la antaŭhistorio de la Hungarlanda geologia esploro. Nome la geologia mapo en la aldonajo de la libro 7 jarojn pli frue aperis, kaj ĝi parte estas pli preciza, ol la konata mapo de F. S. Beudant.

**STANISŁAW STASZIC
O JASKINI BARADLEJ**

Autor przedstawia w tłumaczeniu węgierskim opis Jaskini Baradlej klasycznego polskiego geologa St. Staszica z r. 1815. Twórczość St. Staszica grał ważną rolę w przedhistorii geologii Węgier, ponieważ jego mapa geologiczna, załączona do „Ziemiorodztwa” jest o 7 lat starsza i tym razem dokładniejsza, niż znana mapa F. S. Beudanta, z r. 1822.

5. ábra. A „Baradlo” környékének felnagyított rajza a Staszic-féle térképen

